

Les virtuts cristianes d'Antoni Gaudí

Armand Puig i Tàrrach'

El decret del Dicasteri per a les Causes dels Sants del 14 d'abril de 2025 inclou, entre els nous venerables, Antoni Gaudí i Cornet (Reus, 1852 – Barcelona, 1926). El Papa Francesc va autoritzar, vuit dies abans de la seva mort, la promulgació d'aquest decret que certifica les virtuts heroiques del servent de Déu, ara venerable.

Una de les frases més arrelades en l'esperit de Gaudí era “Tot és providencial!”. Ell ho aplicava a la construcció de la basílica de la Sagrada Família però de fet la lectura de la seva vida mostra que tot, en ella, va ser fruit de la providència de Déu, sobretot la seva designació com a arquitecte de la basílica l'any 1883, el 3 de novembre –encara que la presa de possessió efectiva es va dur a terme els primers mesos de 1884.

L'esment de la providència de Déu com a far de l'existència de Gaudí es relaciona directament amb la virtut de la fe, la primera de les virtuts teològals. A diferència d'altres persones a qui ha estat concedit de menar un camí de santedat, Gaudí no manifesta la seva vida interior mitjançant la redacció d'uns escrits que transparentessin els seus processos espirituals. Gaudí parla del seu enfocament de vida mitjançant el seu capteniment, algunes frases i, sobretot, amb la connexió que cal establir entre la seva persona i la seva obra. Allò que fa, diu i explica allò que és. Cal, doncs, entendre els petits gestos i expressions orals recollits pels seus coetanis, per tal d'escatir els harmònics espirituals de don Anton.

La virtut de la fe

Cenyint-nos a la virtut de la fe i a la resta de virtuts teològals, cal distingir tres períodes en la vida del venerable servent de Déu: a) infantesa i adolescència (fins als 16 anys, viscuts a Reus i encontorns, sobretot Riudoms) (1852-1868), b) joventut (fins a la trentena d'anys, ja transferit a Barcelona) (1868-1883), c) edat adulta (a partir de l'acceptació de la direcció de la Sagrada Família fins a la mort (1883-1926). La família de Gaudí, de classe menestral, d'ofici calderers, posseeix conviccions religioses i educa Gaudí dins la vivència de la fe catòlica, una herència a la qual mai no renunciarà.

Una referència important en la infantesa de Gaudí, la constitueix la figura de la Mare de Déu de Misericòrdia, venerada en el seu santuari als defores de l'antiga Reus, ciutat que té en el seu escut la rosa que la Mare de Déu va

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

deixar impresa en la galta d'Isabel Besora, la pastoreta a qui es va aparèixer (1582). Santa Maria és omnipresent en l'obra de Gaudí, religiosa i civil. Esmentem, a tall d'exemple i tan sols a la Sagrada Família, la torre de Maria i la capella de l'Assumpta, la qual s'inspira en el mantell de la Mare de Déu sostingut per dos àngels, com la imatge de Misericòrdia a Reus, i que en el frontispici porta l'escrit "Salve Maria, Mater Misericordiae". Cada dissabte, els alumnes dels Escolapis, entre els quals Gaudí, feien l'Ofici Parvo en honor de la Mare de Déu. Aquests rerefons marià emergeix quan a Gaudí se li demana de dissenyar la façana del santuari de Misericòrdia (1903), encàrrec que accepta de grat però que, per intrigues d'alguns, mai no es durà a terme. Gaudí se'n dolgué sempre.

Una segona referència religiosa que interpel·la el Gaudí infant és sense dubte la Setmana Santa i, en concret, la imatge del Crist de la Sang, que era portat en comitiva processional als acords del cant del "Vexilla Regis" des de l'església prioral fins a l'església de la Sang. Arribats aquí, i amb la imatge molt propera a la gentada que omple la plaça, es demanen tres gràcies a Jesucrist salvador. No són d'estranyar les semblances entre els dos homes "armats" i amb elms que acompanyen el Sant Crist i les figures de soldats armats de l'imaginari gaudinià, així com el relleu que Gaudí dona al grup de la crucifixió en la façana de la Passió posant-lo a l'entrada de la porta principal (esbós de 1911), com succeeix a Reus.

Gaudí és, des de la seva infantesa, un observador nat, que assimila tot el que els seus sentits corporals perceben, tot allò que posteriorment anirà emergint en la seva obra. La religiositat impregnà tot allò que faci, i aquesta religiositat respon en darrer terme a la fe d'un infant / adolescent que se sent colpit interiorment pels misteris cristians. Aquests misteris, després d'una època poc coneguda, d'eventual indiferència, que correspon a la seva joventut, s'afermaran en el Gaudí adult de manera exponencial i se situaran al centre d'un camí progressiu de santedat. En aquest procés hi juguen un paper important dos fets: el nomenament de Gaudí com a responsable del projecte de la Sagrada Família (1883) i el sever dejuni quaresmal de 1894.

La virtut de l'esperança

Quan Gaudí agafa l'encàrrec de la Sagrada Família afirma que les seves capacitats com a arquitecte són tan remarcables que es veu capaç d'acabar l'obra en deu anys. Només li calen diners, que li han de procurar els Josefins, els impulsors de la basílica amb Josep M. Bocabella al capdavant. Encara ha d'entendre que els temps de Déu no són els temps dels homes. Encara no ha arribat a dir allò de "Aquest temple, l'acabarà Sant Josep". La seva esperança es basa en les pròpies possibilitats, encara no l'entén com un do que ve de Déu, encara el veu com un projecte humà. Gaudí creixerà en la virtut de l'esperança en la mesura que la Sagrada Família passi a ser, per a ell, un

projecte de Déu, que té els seus temps i els seus moments. Gaudí ho entendreà i exclamarà: “L’Amo d’aquesta obra, no té pressa”.

L’esperança arriba com a resultat d’una història que respon al disseny de Déu, del qual Gaudí se sent servidor. Déu compleix les seves promeses però ho fa dins una història treballada i fatigosa com la que ha viscut aquest país entre 1882, data en què es posa la pedra de fonament de la Sagrada Família, i el 2025, data en què es posa la pedra més alta de la basílica, al capdamunt de la torre de Jesucrist, vora cent-cinquanta anys després. Gaudí, home ungit per la santedat de Déu, reconeixerà al final de la seva vida que “seran altres a acabar el temple”. I ho faran, això sí, segons la idea simbòlica i arquitectònica concebuda per un home que ha viscut les virtuts de la fe i l’esperança, i ha impregnat d’aquestes virtuts el seu disseny, únic, d’una església que és la nova Jerusalem.

La vida de Gaudí fa un salt qualitatiu el 1894. La dècada anterior (1883-1893) havia estat de gran activitat, amb les obres fonamentals de la Casa Vicens i el Palau Güell, edifici aclamat per tot Barcelona, i per més enllà, com un edifici rutilant, mostra eminent d’una casa de senyors. Però alhora s’havia iniciat en Gaudí una recerca interior que l’apropava a les coses de Déu, gràcies a una sèrie de projectes d’índole diversa, que li encarreguen un bisbe (Grau i Vallespinós), un fundador (Enric d’Ossó) i els franciscans de Tànger (P. José M. Lertxundi). D’aquesta manera, i providencialment, Gaudí rep l’encàrrec de projectar un palau episcopal a Astorga i dos convents-col·legi, l’un a Barcelona (les Tereses de Ganduxer) i l’altre a Tànger (les Missions Catòliques dels franciscans).

Són obres de signe divers que plantegen a Gaudí diverses preguntes de fons sobre la seva missió en aquesta terra. Endemés, la construcció de la Sagrada Família va lenta per manca de recursos, i algunes obres, com les Missions d’Àfrica, no arrenquen, o tenen dificultats. Igualment, s’han produït dues morts doloroses, la del bisbe Grau i la de Josep M. Bocabella, fundador de l’Associació de Devots de Sant Josep i impulsor primer de la Sagrada Família, que Gaudí, home extremament sensible, encaixa amb molta pena. Finalment, l’excés de treball, el fracàs del projecte matrimonial amb Josefa Moreu i la seva responsabilitat envers el pare i la neboda, augmenten la càrrega que pesa sobre les seves espatlles.

Arriba la Quaresma de 1894 i Gaudí esclata. Decideix fer un dejuni fortament rigorós que el portarà a una situació compromesa, tant anímicament com físicament. Tan sols li’n traurà el prevere Josep Torras i Bages. Probablement, el que hi ha en joc dins seu és la seva missió en aquesta vida i la clarificació interior sobre l’estil de vida mundà que fins ara havia portat. M’estic referint a una certa mundanització que havia acompanyat Gaudí des de jove, quan anava vestit com un *dandy* i li agradava

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

de compartir els costums i usos burgesos en el menjar i en la presència pública. A Gaudí li agradava alternar amb la bona societat, i ara s'adona que ha de fer un pas endavant en la seva vida. La fe i l'esperança, les ha de viure com a home que passa de l'abundància a l'austeritat, d'una religiositat perifèrica a una que sigui central en la seva vida: Déu per damunt de tot! La crisi de Gaudí l'any 1894 és una crisi de creixement espiritual, d'autenticitat, d'entrada en una fe i una esperança que li determinen la vida. Ha de desmunditzar-se i abraçar el camí de la presència de Déu en ell. Això és el que farà a partir d'aleshores. S'estarà quatre anys, fins al 1898, dedicat tan sols a la Sagrada Família, i iniciarà una via d'ascensió espiritual que durarà fins a la mort.

La virtut de la caritat

Queda la tercera virtut teològica, la caritat, de la qual les virtuts humanes en constitueixen una extensió. Ara bé, la santedat s'inscriu en una persona concreta, no és etèria ni intemporal, pren forma i es presenta de manera reconeixible, però sense grandeses ni falses humilitats. El sant és, sempre, algú a l'abast, algú de la porta del costat, en expressió del Papa Francesc. La caritat, doncs, és la virtut que expressa millor la santedat. El paradigma és l'home samarità de la paràbola, que va practicar la compassió arriscant la vida en el camí de Jerusalem a Jericó, ple de bandolers i de perills. També en això Antoni Gaudí esdevé un model d'espiritualitat, que serà la del Concili Vaticà II, segons sant Pau VI que cita la paràbola del bon samarità.

La relació entre Gaudí i el bon samarità es palesa en la seva actuació en relació a dues persones que col·laboraven amb ell i que van emmalaltir greument. Em refereixo a l'escultor Carles Mani i al també escultor Llorenç Matamala. Carles Mani, fill de Mora d'Ebre (1867-1911), era un escultor contracultural, de tons simbòlics i fins i tot místics, apartat dels cànons estètics del moment, que esculpeix, per a Gaudí, el santercrist de la Casa Batlló, ara a la Sagrada Família. Gaudí li fa de padrí de noces i li encarrega la imatge de la Mare de Déu del Roser amb sant Miquel i sant Gabriel per a la Pedrera, de quatre metres, que no es va col·locar i es va perdre. Doncs bé, quan Mani, que tenia el cos deforme i un caràcter difícil, va emmalaltir de lepra, Gaudí el va acollir a casa seva al Parc Güell durant un any. Gaudí, que va entendre el geni de Mani i el va ajudar econòmicament, era fidel als seus amics, també en el moment de la prova, practicant així les obres de misericòrdia, que col·locarà a la façana de la Glòria a la Sagrada Família.

Un altre exemple de capteniment heroic de Gaudí té com a destinatari Llorenç Matamala (1856-1927), cap dels escultors de la Sagrada Família, autor d'un nombre important de grups escultòrics de la façana del Naixement i home de confiança de Gaudí. Matamala acompanyava sovint Gaudí quan aquest tornava a casa seva al vespre i s'hi quedava a dormir. Va

succeir que Matamala va contreure una malaltia al nas que va resultar ser un càncer incurable. Davant de la situació, Gaudí no li va dir res per no alertar-lo i va continuar tenint-lo a casa fins que la malaltia va entrar en una fase avançada. Llavors Matamala ja no va poder acompanyar més Gaudí i es quedà malalt a casa seva amb la seva esposa i els seus fills. Gaudí, pel seu costat, baixà a viure a l'obrador que tenia a la Sagrada Família (novembre de 1925) fins a la mort (juny de 1926). L'única prevenció que don Anton va adoptar fou la rentar-se al matí en una aixeta en comptes de fer-ho a la pica del lavabo que feia servir en Matamala, de manera que aquest, com explica Gaudí mateix, no se n'adonés de la malaltia que tenia.

En una paraula, Gaudí va practicar les virtuts teologals i cardinals, va ser estimat per amics i desconeguts, va rebre l'admiració i l'afecte del poble que, després de la seva mort, va retre-li homenatge passant a besar-li les mans i comentant la seva santedat: "Avui enterren un sant". Però la santedat no s'improvisa. És el resultat d'una ascensió cap a Déu, d'una preocupació per les coses espirituals i d'un deseiximent dels béns i interessos d'aquest món. Aquesta ascensió, segons Gaudí, evoca els xiquets de Valls, ja que no es va al cel pels propis mitjans, sinó que cal enfilarse valent-nos els uns dels altres. Gaudí puja molt amunt perquè se sent atret per Déu, que li ha encarregat la missió de dissenyar la Sagrada Família. De fet, els darrers dotze anys de la seva vida (1914-1926) l'única obra per la qual treballarà serà la basílica. Les altres, les anirà deixant. Gaudí viu alliberat de tot, com a home espiritual, immers en la pregària i amb l'atenció interior al Bé suprem, experimenta la presència de Déu en ell. La seva agonia, a imitació de Jesús crucificat, s'anirà escandint amb les invocacions "Déu meu, Déu meu" i "Amén, amén". Gaudí serà, fins al final, un home de pregària.

Antoni Gaudí ha estat reconegut com a venerable i ara és hora d'aprofundir en la seva vida espiritual, tal com fa la *positio* presentada al Dicasteri per a les Causes dels Sants (desembre de 2023). Gaudí és un geni de l'arquitectura, un home àmpliament dotat de capacitats i habilitats, que era conscient de les seves possibilitats, però que va anar entenent que el centre de la seva vida només podia ser Déu i la seva obra, la qual es concretava en la Sagrada Família però que, mirada en profunditat, era sobretot el do diví en ell. Gaudí parla de "providència", ja que tot en ell és el resultat d'un disseny diví que culmina en una vivència espiritual. És el do que rep i la fe com a resposta a aquest do, que es troben i es fecunden mútuament. En Gaudí acaba creixent en una via unitiva, que es manifesta en una pregària constant i indefallent, en el gust intens per la litúrgia, en l'escolta constant de la Sagrada Escripura proclamada en la celebració, en l'atenció als infants dels obrers i a tots els qui treballaven amb ell. Gaudí, que modela la matèria fins a l'últim moment, viu unit a Déu i per això el que fa i elabora amb les seves mans està profundament connectat amb els seus anhels interiors i la vivència de les virtuts cristianes, incloent-hi la pobresa, la castedat i la generositat.

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

Antoni Gaudí esdevé un artista sant com Giovanni da Fiesole, fra Angelico, que va procurar que brillés l'esplendor de la casa del "Déu que m'és vida" (Salm 42,3). El seu art i la seva santedat s'entrellacen harmònicament, i de fet Gaudí té necessitat d'omplir de simbologia religiosa les seves obres, també les profanes, com la Pedrera, mariana, i la Casa Batlló, cristològica. I planta al bell mig de la conurbació barcelonina un santuari que és pura verticalitat i que representa la nova Jerusalem al mig de la ciutat, el "tabernacle on Déu habitarà amb els homes" (Apocalipsi 21,3). Gaudí ha entès que la santedat humana ha de ser discreta però que la santedat de Déu s'ha de proclamar als quatre vents, que tot Barcelona, i més enllà, ha de poder mirar la creu salvadora i, en ella, trobar-hi la salvació.

---

¹ President d'AVEPRO, Agència de la Santa Seu per a l'Evaluació i la Promoció de la Qualitat de les Universitats i Facultatss Eclesiàstiques.